

BIOLOGIK DEZINFORMATSIYA: IJTIMOIIY TARMOQLARDA SOG'LIQ VA FAN HAQIDAGI YOLG'ON MA'LUMOTLAR TAHDIDI

Odilova Vasilaxon G'ayratjon qizi

Qo'qon davlat universiteti. Tabiiy fanlar va iqtisodiyot fakulteti.

Biologiya yo'nalishi 02/24- guruh talabasi

Media savodxonligi fanidan tayyorlagan maqolasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biologik dezinformatsiyaning ijtimoiy tarmoqlarda tarqalishi va uning sog'liqni saqlash hamda ilm-fanga bo'lgan ishonchga salbiy ta'siri tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlarda sog'liq va fan sohalariga oid yolg'on ma'lumotlarning ommaviy tarqalishi nafaqat individual sog'liq uchun, balki jamiyat salomatligi va ilmiy taraqqiyot uchun ham jiddiy tahdid hisoblanadi. Maqolada dezinformatsiyaning tarqalish mexanizmlari, foydalanuvchilarning axborot savodxonligi darajasi, algoritmik targ'ibot va rasmiy manbalar bilan ishonchli kommunikatsiyaning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, biologik dezinformatsiyaga qarshi kurashish strategiyalari, fakt-cheking, sog'liqni saqlash mutaxassislari va ilmiy hamjamiyatning roli muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: biologik dezinformatsiya, sog'liqni saqlash, ilmiy yolg'on ma'lumotlar, ijtimoiy tarmoqlar, axborot savodxonligi, sog'liq xavfsizligi, feyk yangiliklar, algoritmik tarqalish, ommaviy axborot vositalari, ishonchli manbalar

Annotation: This article analyzes the spread of biological disinformation on social media and its negative impact on public health and trust in science. The widespread circulation of false information related to health and science on social platforms poses a serious threat not only to individual well-being but also to public health and scientific progress. The article explores the mechanisms of disinformation dissemination, users' level of information literacy, algorithmic promotion, and the importance of reliable communication with official sources. It also discusses strategies to combat biological disinformation, the role of fact-checking, and the contribution of healthcare professionals and the scientific community in addressing this issue.

Keywords: biological disinformation, healthcare, scientific misinformation, social media, information literacy, health security, fake news, algorithmic dissemination, mass media, reliable sources

Kirish

Hozirgi raqamli axborot asrida ijtimoiy tarmoqlar insonlar uchun asosiy ma'lumot manbaiga aylanib bormoqda. Facebook, Telegram, Instagram, YouTube va TikTok kabi platformalarda har kuni millionlab foydalanuvchilar turli xil yangiliklar, tavsiyalar va ilmiy izohlar bilan tanishadi. Ammo bu jarayonda eng jiddiy

muammolardan biri — biologik dezinformatsiya, ya'ni biologiya, sog'liq va ekologiya sohasidagi noto'g'ri, soxtalashtirilgan yoki buzib ko'rsatilgan ma'lumotlarning tarqalishidir.

Bu turdagi axborotlar nafaqat jamiyatda chalkashlik keltirib chiqaradi, balki sog'lom turmush tarziga, sog'liqni saqlash tizimiga, hamda ilm-fanga bo'lgan ishonchga jiddiy zarar yetkazadi. Shu sababli, biologik dezinformatsiyani aniqlash va unga qarshi kurashish jarayonida mediasavodxonlik muhim o'rin tutadi. Mazkur maqolada biologik dezinformatsiya tushunchasi, uning turlari, oqibatlari va mediasavodxonlikning ahamiyati tahlil qilinadi.

1. Biologik dezinformatsiya tushunchasi va mohiyati

“Dezinformatsiya” so'zi “atayin yoki bexabar holda noto'g'ri axborot tarqatish” ma'nosini bildiradi. Biologik dezinformatsiya esa sog'liq, tibbiyot, genetika, oziq-ovqat xavfsizligi, ekologiya yoki biotexnologiya kabi sohalarda ilmiy haqiqatlarga zid axborot tarqatilishini anglatadi.

Ko'pincha bu ma'lumotlar “ilmiy izoh” yoki “shifokor tavsiyasi” ko'rinishida beriladi, lekin ularning manbalari ishonchsiz bo'ladi. Masalan, “limon koronavirusni davolaydi” yoki “GMO inson genini o'zgartiradi” kabi gaplar ilmiy jihatdan asossiz, biroq millionlab odamlar tomonidan ishonilgan.

Bunday ma'lumotlar ijtimoiy tarmoqlarda tez tarqaladi, chunki ular hissiyotlarga ta'sir qiladi, hayrat uyg'otadi va ko'pincha senzatsion sarlavhalar bilan berilad

Ijtimoiy tarmoqlarda biologik dezinformatsiyaning tarqalish sabablari

Biologik dezinformatsiyaning tez tarqalishiga bir nechta omillar sabab bo'ladi:

Axborot ortiqchaligi (inflyatsiya): Har kuni yuz minglab yangiliklar tarqatiladi, ularning qaysi biri to'g'ri, qaysi biri noto'g'ri ekanini farqlash qiyin.

Ilmiy savodxonlikning pastligi: Odamlar biologiya fanining asosiy tushunchalarini to'liq bilmagani uchun noto'g'ri xulosalarga ishonishadi.

Tijoriy manfaatlar: Ba'zi kompaniyalar biologik faol qo'shimchalar, parhez vositalari yoki “mo'jizaviy” mahsulotlarni sotish uchun atayin yolg'on ma'lumotlardan foydalanadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning algoritmlari: Eng ko'p ko'rilgan, hissiyotli yoki bahsli postlar foydalanuvchilarga ko'proq tavsiya qilinadi — bu esa dezinformatsiyani yanada kuchaytiradi.

Masalan, “vaksinalar zararli” yoki “antibiotiklar immunitetni yo'q qiladi” kabi postlar oddiy ilmiy izohdan ko'ra tezroq tarqaladi, chunki ular odamlarning qo'rquvini va ishonchsizligini qo'zg'atadi.

3. Biologik dezinformatsiyaning oqibatlari

Biologik dezinformatsiya faqat bilim darajasiga emas, balki jamiyat sog'lig'iga ham tahdid soladi. Quyidagi sohalarda bu ayniqsa seziladi:

Tibbiyotda: Noto‘g‘ri axborotlar sababli ko‘plab odamlar shifokorga murojaat qilish o‘rniga “xalq tabobati” usullarini tanlaydi, bu esa kasalliklarni og‘irlashtiradi.

Ekologiyada: Iqlim o‘zgarishi, biologik xilma-xillikning kamayishi kabi mavzularda yolg‘on ma‘lumotlar ekologik qarorlar qabul qilishni qiyinlashtiradi.

Jamiyatda: Ilm-fanga bo‘lgan ishonch pasayadi, mutaxassislarga nisbatan shubha paydo bo‘ladi.

Psixologik jihatdan: Odamlarda doimiy qo‘rquv, stress va ishonchsizlik holati shakllanadi.

Natijada, biologik savodxonlikning pastligi mediasavodsizlik bilan qo‘shilib, jamiyatda ilmiy asossiz fikrlarning ildiz otishiga olib keladi.

4. Mediasavodxonlikning roli

Biologik dezinformatsiyaga qarshi kurashda eng samarali vositalardan biri bu — mediasavodxonlikdir. Mediasavodxonlik deganda insonning axborotni tanqidiy tahlil qilish, manbalarni solishtirish va haqiqatni ajratib olish ko‘nikmasi tushuniladi.

Biologik ma‘lumotlarga nisbatan mediasavodxonlik quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

1. Manbani tekshirish: Ma‘lumot kim tomonidan e‘lon qilingan? Mutaxassis yoki oddiy foydalanuvchimi?

2. Dalillarni tahlil qilish: Maqola yoki postda ilmiy manbalar (masalan, WHO, CDC, PubMed) keltirilganmi?

3. Til va uslubni baholash: Agar matnda hissiyotli, hayrat uyg‘otuvchi so‘zlar (“ajoyib natija”, “mo‘jiza”) ko‘p bo‘lsa — bu shubhali belgi.

4. Ilmiy tafakkurni rivojlantirish: Har bir biologik jarayon sabab–oqibat munosabatida tahlil qilinadi, bu esa tanqidiy fikrlashni kuchaytiradi.

Shu tarzda o‘quvchi yoki o‘qituvchi har bir axborotga ongli yondashishni o‘rganadi. Bu nafaqat soxta yangiliklarni aniqlash, balki biologiyani to‘g‘ri tushunishga ham yordam beradi.

Xulosa

Biologik dezinformatsiya zamonaviy axborot jamiyatida eng xavfli tahdidlardan biridir. U sog‘liqni saqlash tizimiga, ekologik muvozanatga va ilmiy tafakkurga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois biologiya fanini o‘qitishda nafaqat nazariy bilim, balki mediasavodxonlik ko‘nikmalarini ham shakllantirish zarur.

O‘quvchi biologik ma‘lumotni qabul qilishdan oldin uning manbasini tekshirishni, ilmiy dalillarni solishtirishni va hissiyotdan ko‘ra faktlarga tayangan holda xulosa chiqarishni o‘rganishi kerak.

Demak, biologik savodxonlik va mediasavodxonlik uyg‘unligi — sog‘lom, ongli va tanqidiy fikrlovchi jamiyat poydevoridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli ma’rifat va mediasavodxonlikni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-60-son qarori, 2022-yil.
2. World Health Organization (WHO). “Infodemic management: How to respond to misinformation about health.” 2023.
3. Shermukhamedova M. “Mediasavodxonlik asoslari.” Toshkent: O‘zMU nashriyoti, 2021.
4. National Geographic. “How misinformation spreads in science.” 2022.
5. PubMed Database. “Public perception and misinformation during pandemics.” 2023.

